

УДК 338.22

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

І. Баланюк, д. е. н., професор

ORCID ID: 0000-0002-8320-6383

Б. Іваночко, аспірант

ORCID ID: 0000-0002-5943-109

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

© І. Баланюк, Б. Іваночко, 2023

<https://doi.org/10.31734/agrecon2023.01-02.091>

Баланюк І., Іваночко Б. Інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад

Досліджено особливості системи інвестиційного забезпечення територіальних громад, її складових, проаналізовано джерела інвестиційних ресурсів органів місцевого самоврядування. Установлено, що інвестиційне забезпечення – важливий чинник у соціально-економічному розвитку територіальних громад, оскільки потреба в інвестиціях наявна у всіх сферах життєдіяльності громад. Визначено, що інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад – складний процес, який передбачає формування організаційно-економічних механізмів із залучення достатньої кількості інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи громад, виділено його структурні компоненти: інвестиційний потенціал, інвестиційну спроможність, інвестиційну діяльність, інвестиційну привабливість.

Виокремлено внутрішні та зовнішні ресурси в системі інвестиційного забезпечення розвитку громад і проаналізовано джерела їх формування. Встановлено, що під час розробки програм і проєктів місцевого економічного розвитку органам місцевого самоврядування доцільно дотримуватись балансу між вкладенням власних внутрішніх інвестиційних ресурсів, якими є кошти місцевого бюджету, ресурси місцевих жителів і підприємців, людський капітал громади, та зовнішніх інвестиційних ресурсів, які становлять фінансування, матеріально-технічну, інформаційну допомогу, яку громади отримують від зовнішніх інвесторів, як-от органи державної влади, міжнародні організації та країни-партнери, фонди регіонального розвитку, а також грантове фінансування.

Удосконалено поняття інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад. Розроблено пропозиції щодо формування системи інвестиційного забезпечення територіальних громад, які органи місцевого самоврядування можуть використати у плануванні та реалізації місцевих програм і проєктів розвитку. Рекомендації позитивно позначаються на стані інвестиційного забезпечення та соціально-економічного розвитку територіальних громад загалом.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційне забезпечення, економічний розвиток, територіальні громади, органи місцевого самоврядування, ресурси.

Balanyuk I., Ivanochko B. Investment support for social and economic development of territorial communities

The article aims to study peculiarities of the system of investment provision of territorial communities, its components, analysis of the sources of investment resources of local government bodies. It is established that investment support is an important factor in the social and economic development of territorial communities, since the need for investments exists in all spheres of community life. It is determined that investment support for development of territorial communities is a complex process that involves formation of the organizational and economic mechanisms for attracting a sufficient number of investments in tangible and intangible assets of communities. The work highlights its structural components, such as investment potential, investment capacity, investment activity, investment attractiveness.

Internal and external resources in the system of investment support for the development of communities are distinguished and the sources of their formation are analyzed. It has been established that when developing programs and projects of local economic development, local government bodies should maintain a balance between the investment of their own internal investment resources, such as local budget funds, resources of local residents and entrepreneurs, human capital of the community, and external investment resources, which create funding, material and technical, informational assistance that communities receive from external investors, like state authorities, international organizations and partner countries, regional development funds, as well as grant funding. The article improves the concept of investment support for development of territorial communities. The authors develop proposals on formation of a system of investment support for territorial communities, which can be used by local government bodies when planning and implementing local development programs and projects. The proposed recommendations will positively influence the state of investment provision and social and economic development of territorial communities as a whole.

Key words: investments, investment support, economic development, territorial communities, local government bodies, resources.

Постановка проблеми. У сучасних умовах питання соціально-економічного розвитку територіальних громад стають актуальними, оскільки після проведення децентралізації громади стали базовою одиницею місцевого самоврядування, від ефективності яких безпосередньо залежать рівень та якість життя громадян. Натомість місцевий економічний розвиток неможливий без вкладення ресурсів і залучення інвестицій. Так, реалізація програм із будівництва і модернізації інфраструктури, розвитку житлово-комунального господарства, освіти, охорони здоров'я, туризму, соціальної та культурної сфери вимагає значних фінансових і матеріальних ресурсів. Отже, інвестиційне забезпечення – необхідність для місцевого соціально-економічного розвитку.

До інвестиційного забезпечення територіальних громад належать як внутрішні інвестиційні ресурси, як-от власні кошти місцевого бюджету, фінансовий потенціал місцевих підприємств, людський потенціал місцевих жителів, так і зовнішні, приміром, державне цільове фінансування, грантові кошти міжнародних організацій та держав-партнерів, приватні інвестиції.

Органам місцевого самоврядування під час складання місцевих програм і проєктів важливо враховувати джерела фінансових ресурсів, необхідних для їх реалізації, вміти акумулювати внутрішні та зовнішні інвестиції. Тому актуальне питання інвестиційного забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання місцевого соціально-економічного розвитку та інвестицій часто постає в наукових працях провідних українських учених. Розвиток територіальних громад досліджують учені А. Полторак, О. Демченко, Л. Сухарська, Ю. Петрушенко, Т. Гургула. У їхніх наукових працях розглянуто питання стратегічного планування розвитку на рівні громад, фінансових ресурсів місцевих бюджетів, модерністських підходів органів місцевого самоврядування до управління місцевою економікою. Зокрема у праці А. Полторак досліджено стратегічне планування загальногромадського розвитку громади, основні економічні показники та чинники, що впливають на їх формування (2022, с. 89). О. Демченко, аналізуючи фінансові інструменти розвитку громад, запропонувала розглядати фінансово-інвестиційні ресурси як одну з кількісних та якісних характеристик територіальних спільнот базового рівня (2021, с. 230). Л. Сухарська дослідила основні елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади і вказала, що одним із джерел фінансового забезпечення є інвестиції. Також у її праці порушено питання сфер розвитку територіальних громад, зокрема соціальної сфери, транспортної інфраструктури, інженерно-технічної інфраструктури та охорони навколишнього середовища (2016, с. 122). Т. Гургула досліджує питання фінансової спроможності територіальних громад, проблеми та шляхи їх вирішення. Він зазначає, що основними критеріями для досягнення спроможності громади є розрахунок на власні джерела

фінансових потреб громади та можливість залучення зовнішніх ресурсів (2017, с. 134). У працях П. Жука та З. Сірика основну увагу приділено дослідженню інвестиційних ресурсів та інвестиційного потенціалу територіальних громад (2017, с. 17).

Однак нестабільність політичної та економічної ситуації у країні, подальше проведення реформи децентралізації й пов'язані з цим зміни у бюджетному законодавстві зумовлюють потребу в детальному дослідженні саме питання інвестиційного забезпечення економічного розвитку територіальних громад.

Постановка завдання. Наше завдання – дослідження особливостей системи інвестиційного забезпечення територіальних громад, її складників, аналіз джерел інвестиційних ресурсів органів місцевого самоврядування, зокрема на прикладі Ямницької територіальної громади.

Методика дослідження та матеріали. Методологічною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених із питань місцевого економічного розвитку та інвестицій у територіальних громадах, нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування. Для проведення дослідження використано низку методів, як-от: аналіз (для деталізації та розкладання досліджуваного предмета на складові, виокремлення напрямів, властивостей та взаємозв'язків між досліджуваними об'єктами); синтез (для узагальнення різних аспектів інвестиційного забезпечення територіальних громад); системно-структурний та абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення та формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічний розвиток територіальної громади – складний процес, який передбачає якісні зміни в економіці й функціонуванні громади. Йдеться не лише про зростання надходжень до місцевого бюджету, а й про розширення доходів і зайнятості населення громади, поліпшення систем охорони здоров'я, освіти, соціальної сфери, забезпечення екологічної безпеки, створення умов для індивідуального розвитку людини, а також оновлення та будівництва комунальної інфраструктури. Економічний розвиток громад розглядається як процес

або стратегія, які застосовують для покращання показників соціально-економічного розвитку, підвищення рівня добробуту, забезпечення прогресу в соціально-трудої сфері (Рудик, 2019, с. 94). С. Воскобийник вважає, що одним із показників стабільності та успішності місцевого розвитку певної територіальної громади є залучення інвестицій на місцевий рівень (2012, с. 401).

Інвестиції – важливий чинник для громад, оскільки за суттю є вкладенням коштів в економічний розвиток, тому органам місцевого самоврядування слід приділяти увагу інвестиційному забезпеченню територіальних громад.

В економічній літературі терміну «інвестиційне забезпечення громад» надають таке визначення: сукупні дії підприємницьких структур та органів самоврядування із залучення реальних і потенційних можливостей внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів за стратегічними напрямками економічної діяльності господарського комплексу (Білоткач, Павлова, 2017, с. 30). Необхідність в інвестиціях виникає у всіх сферах життєдіяльності громади, що перебувають в управлінні органів місцевого самоврядування (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1, розвиток у кожному секторі потребує залучення інвестицій для реалізації наведених статей розвитку. Також слід додати, що потреба в інвестиціях різна. Так, найбільші обсяги ресурсів необхідні для житлово-комунальної сфери та благоустрою, оскільки зростання цієї сфери передбачає виконання витратних інфраструктурних проєктів.

Інвестиційне забезпечення – важливий фактор у формуванні загальної стратегії розвитку територіальної громади. Здійснюючи планування громадою програм і проєктів розвитку, слід звертати увагу на наявність інвестицій, які забезпечать їхню реалізацію. Отож, інвестиційне забезпечення розвитку територіальної громади – складний процес, який передбачає формування організаційно-економічних механізмів із залучення достатньої кількості інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи громад. У системі інвестиційного забезпечення можна вирізнити такі структурні компоненти:

– інвестиційний потенціал, який є сукупністю ресурсів і можливостей громади, які є об'єктом управління з боку органів місцевого самоврядування територіальної громади;

– інвестиційна спроможність, тобто можливість забезпечувати свій розвиток самостійно за рахунок інвестицій з місцевого бюджету;

– інвестиційна діяльність, яка є діями та заходами органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб із залучення інвестицій у територіальні громади;

– інвестиційна привабливість, яка є інтегральною оцінкою громади як об'єкта, в який економічно доцільно вкладати інвестиції, її спроможність ефективно розпоряджатись отриманими ресурсами, створення сприятливого інвестиційного клімату в громаді через управління інвестиційною діяльністю (рис. 2).

Під час розробки місцевих програм і проєктів розвитку органам місцевого самоврядування необхідно враховувати джерела фінансових і матеріальних ресурсів, необхідних для їх реалізації. Відповідно в системі інвестиційного забезпечення доцільно виділяти внут-

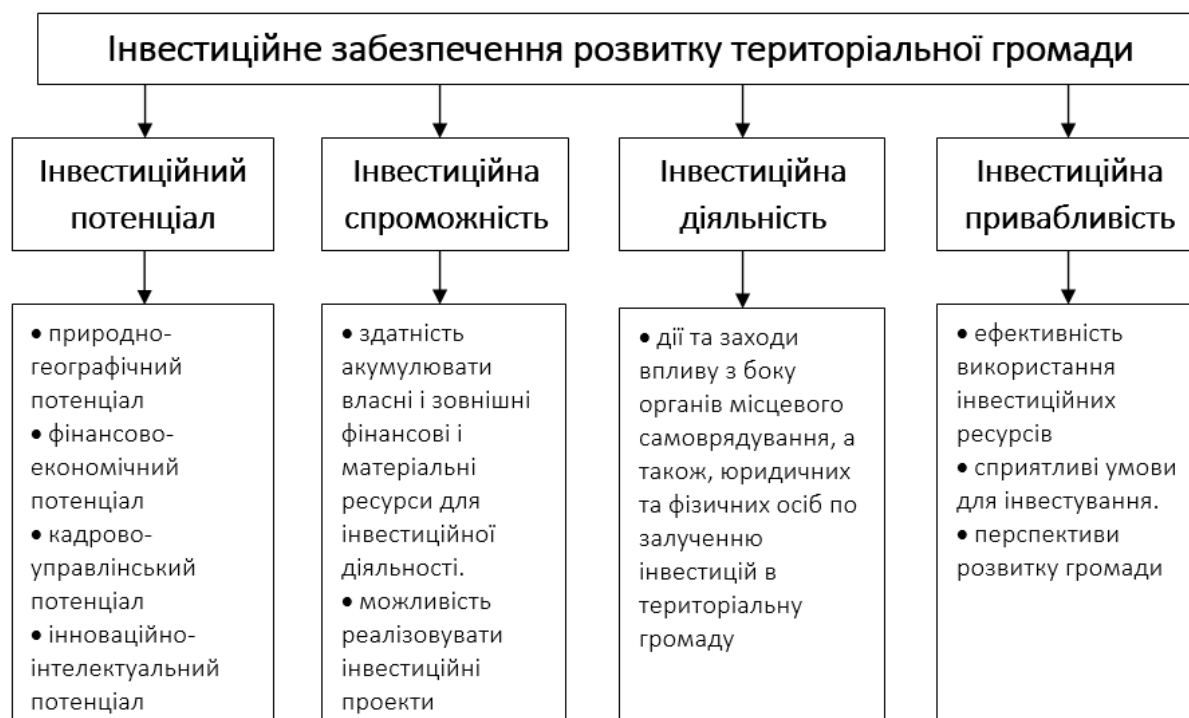
рішні та зовнішні інвестиційні ресурси територіальної громади.

Внутрішні інвестиційні ресурси громади – це передусім власні надходження від податків і зборів до місцевого бюджету, які органи місцевого самоврядування можуть спрямовувати на розвиток (Борщ, 2017, с. 47). Ідеться про так званий бюджет розвитку – частка коштів місцевого бюджету, що спрямовується на купівлю, оновлення основних засобів та інших матеріальних і нематеріальних активів, які перебувають на балансі бюджетних установ громади. Видатки розвитку не є однаковими у всіх громадах, оскільки залежать від низки різноманітних чинників, як-от розмір громади, чисельність населення, кількість підприємств тощо. До прикладу, можна проаналізувати внутрішні інвестиційні ресурси місцевого бюджету Ямницької сільської ради, яка є органом місцевого самоврядування Ямницької територіальної громади Івано-Франківської області (табл.).

Рис. 1. Схематичне зображення взаємозв'язку інвестиційного забезпечення з економічним розвитком громад

Джерело: розроблено авторами

*Рис. 2. Структурні компоненти системи інвестиційного забезпечення територіальних громад
Джерело: розроблено авторами*

Таблиця

Частка видатків розвитку в бюджеті Ямницької сільської ради

Показник	Рік				2021 р. порівняно з 2018 р., %, в.п.
	2018	2019	2020	2021	
Загальний бюджет, тис. грн	81267	93654	101276	149839	184
Видатки розвитку, тис. грн	25208	20119	17293	33832	134
Частка видатків розвитку відносно загального бюджету, %	31	21	17	23	– 8 в.п.

Джерело: Сформовано авторами на основі даних про місцевий бюджет Ямницької сільської ради (Ямницька територіальна громада, 2021)

Аналізуючи динаміку частки видатків розвитку в структурі бюджету Ямницької сільської ради за 2018–2021 роки, можна дійти висновку, що вона нерівномірна, адже перший рік після створення об’єднаної територіальної громади вона становила 31 %, після чого скоротилась до 21 %. Незважаючи на те, що 2021 року видатки розвитку виростили в грошовому вимірі на 8624 тис. грн, у відсотковому значенні частки в загальному бюджеті

ще не досягли рівня 2018 року. Таку динаміку можна пояснити тим, що у процесі децентралізації територіальним громадам передали більшість бюджетних установ, відповідно зросли видатки «споживання» місцевого бюджету на їх утримання.

Ресурси місцевого бюджету як джерела інвестиційного забезпечення – важливий фактор для соціально-економічного розвитку територіальної громади, проте ці інвестиційні

ресурси обмежені й залежні від низки чинників, які доволі часто опиняються за межами управління органів місцевого самоврядування.

Ще одним вагомим внутрішнім інвестиційним ресурсом є людський капітал громади. Інвестування у людський капітал як джерело економічного розвитку не менш важливе, ніж традиційні капіталовкладення, оскільки інвестиції в людський капітал повертаються в декілька разів більшою віддачею, ніж вклади в матеріальне виробництво (Хоменко, Волинець, Чубкіна, 2020, с. 43). Прикладом використання людського капіталу як джерела інвестиційних ресурсів є розвиток місцевого підприємництва, в результаті якого у громаді покращується загальний рівень життя, зайнятості, а місцевий бюджет отримує додаткові фінанси від податків і зборів.

Щодо зовнішніх інвестиційних ресурсів, то вони характерні тим, що формуються поза межами громади. Тобто це фінансування, матеріально-технічна, інформаційна допомога, яку громади отримують від зовнішніх інвесторів, як-от міжнародні організації та країни-партнери, бізнесу, приватних осіб. Дієвим механізмом розвитку громади за рахунок зовнішнього інвестиційного забезпечення є участь у грантових програмах міжнародних партнерів. Ці програми дають змогу безкоштовно залучити необхідні ресурси у процеси суспільної трансформації та місцевого економічного розвитку. Гранти передбачають надання ресурсів у вигляді безповоротної фінансової допомоги, благодійних внесків і добровільних пожертв, що мають цільове призначення та спрямовуються на вирішення певної суспільно значущої проблеми (Балдич, 2020, с. 30). Грантові проєкти для громад різноманітні й доступні навіть в умовах воєнного стану в Україні (Всеукраїнська асоціація ОТГ, 2022). Не менш важливими є інвестиції від бізнесу, оскільки прямо позначаються на рівні життя в громаді створенням робочих місць для місцевих жителів, забезпеченням постійних податкових надходжень у громаду. Як приклад можна навести приватні підприємства, які спільно з органами місцевого самоврядування беруть участь у реалізації місцевих програм і проєктів на спонсорських засадах.

Також зовнішніми інвестиціями вважаються міжбюджетні трансферти з державного

та місцевих бюджетів вищого рівня. Такими інвестиціями є фінансування, отримване в межах державних цільових програм розвитку, приміром, субвенція місцевим бюджетам для закупівлі оснащення, комп'ютерного обладнання, мультимедійного пристосування в рамках цільової програми з реформування освіти. Ще одним інструментом залучення державних інвестицій є Державний фонд регіонального розвитку, який виділяє кошти на створення інфраструктури територіальних громад. Кошти з фонду виділяються на конкурсній основі на реалізацію конкретних програм і проєктів розвитку громад (Ткачук, Данцишин, 2016, с. 82).

Оскільки вибір джерел інвестиційного забезпечення – важливий чинник у розробці та реалізації програм і проєктів місцевого соціально-економічного розвитку територіальних громад, виникає потреба у створенні дієвих організаційно-економічних механізмів із формування та удосконалення інвестиційної політики органів місцевого самоврядування. Ефективна інвестиційна політика органів місцевого самоврядування позитивно позначиться на економіці громади загалом, тобто сприятиме залученню інвестицій з внутрішніх і зовнішніх джерел, як у комунальну інфраструктуру громад, так і в приватний сектор.

Інвестиційна політика органів місцевого самоврядування містить такі компоненти:

- загальний аналіз та оцінювання територіальної громади, її наявних ресурсів і можливостей розвитку;

- розробка програми із залучення інвестицій на основі проведеного оцінювання; вибір конкретних джерел інвестиційних ресурсів;

- реалізація інвестиційної програми, яка охоплює управлінські рішення керівництва громад, місцевих рад та їх виконавчих органів стосовно інвестиційної діяльності, важелі впливу на інвестиційну діяльність комунальних підприємств та організацій, місцевих юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, населення громади;

- оцінювання ефективності інвестиційної політики щодо соціально-економічного розвитку територіальної громади, аналіз реалізованих заходів і виконаних програм, вияв-

лення недоліків у реалізації цих заходів і втрачених можливостей, їх виправлення у майбутніх програм.

Органам місцевого самоврядування важливо, формуючи інвестиційну політику в системі інвестиційного забезпечення економічного розвитку територіальних громад, виконати такі завдання:

– визначати обсяги необхідних ресурсів для реалізації проєктів і програм розвитку на етапі їх планування, розробки та затвердження паспортів та іншої документації, проведенням точної калькуляції всіх необхідних витрат;

– оцінювати джерела інвестиційних ресурсів і реальні можливості залучення необхідних громаді коштів;

– здійснювати постійний моніторинг грантових програм від міжнародних партнерів, подавати проєкти громади на грантове фінансування та залучати зовнішні ресурси для їх реалізації;

– ефективно витратити бюджетні та інші кошти, які виділяються за статтями видатків розвитку розпорядникам коштів громади;

– покращувати загальну інвестиційну привабливість територіальної громади;

– стимулювати інвестиційну діяльність бізнесу та населення;

– здійснювати постійний контроль за використанням бюджетного та залученого фінансування для запобігання нецільовому використанню інвестиційних коштів.

Наведені рекомендації для органів місцевого самоврядування позитивно позначаються на стані інвестиційного забезпечення та соціально-економічного розвитку територіальних громад загалом. Тому керівництву громад насамперед важливо визначити потреби громади в інвестиційних ресурсах і відповідно

до цих потреб шукати та акумулювати внутрішні й зовнішні інвестиції для розвитку громад.

Висновки. Отже, за результатами дослідження встановлено, що інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад – складний процес, який передбачає формування організаційно-економічних механізмів із залучення достатньої кількості інвестицій в матеріальні та нематеріальні активи громад. Структурними компонентами інвестиційного забезпечення є інвестиційний потенціал, інвестиційна спроможність, інвестиційна діяльність та інвестиційна привабливість. Важливість інвестиційного забезпечення зумовлена тим, що інвестиції є важливим чинником, необхідним для забезпечення розвитку в усіх сферах життєдіяльності громади, що перебувають в управлінні органів місцевого самоврядування.

Установлено, що джерелами інвестиційного забезпечення територіальних громад є внутрішні та зовнішні ресурси, до яких належать: фінансування за рахунок власних коштів місцевих бюджетів, людський потенціал населення громади, приватні інвестиції, гранти, допомога від міжнародних партнерів, державне бюджетне фінансування. Вибір джерел інвестиційного забезпечення – важливий фактор у розробці та реалізації програм і проєктів місцевого соціально-економічного розвитку територіальних громад. Для ефективної реалізації цих програм органам місцевого самоврядування необхідно розробляти та вдосконалювати інвестиційну політику, яка має виконувати низку завдань, що позитивно вплине на інвестиційне забезпечення та соціально-економічний розвиток територіальних громад загалом.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Балдич, Н., 2020. *Практичний посібник «Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування»*. 4 частина. Київ: Центр громадської експертизи.

Білоткач, О. В. та Павлова, Г. Є., 2017. Теоретико-методичні основи інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 15, с. 29–32.

Борщ, Г., 2017. *Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб.*, Київ: Рада Європи.

Воскобійник, С. І., 2012. Політика органів місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*, 1, с. 399–405.

Всеукраїнська асоціація ОТГ, 2022. *44 гранти та конкурси для громад* [online] Доступно: <https://hromady.org/44-granti-ta-konkursi-dlya-gromad/> [Дата звернення 28 листопада 2022].

Гургула, Т., 2017. Фінансове забезпечення спроможності територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка*, 1, с. 132–136.

Демченко, О., 2021. Фінансові інструменти розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство* [online] 27, с. 225–232 Доступно: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/414> [Дата звернення 28 листопада 2022].

Жук, П. та Сірик, З., 2017. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління. *Регіональна економіка*, 2, с. 16–22

Полторак, А., 2022. Організація соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»* [online] 33, с. 88–98. Доступно: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11767/1/poltorak.pdf> [Дата звернення 28 листопада 2022].

Рудик, О. А., 2019. Соціально-економічний розвиток територіальних громад: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*, 36, с. 93–96.

Сухарська, Л., 2016. Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. Серія: Державне управління*, 1, с. 119–125.

Ткачук, А. та Дацишин, М., 2016. *Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади?* Київ: ІКЦ «Легальний статус».

Хоменко, І., Волинець, Л. та Чубкіна, А., 2020. Стратегічні засади інвестування в людський капітал для забезпечення розвитку національної економіки України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 21, с. 38–45.

Ямницька територіальна громада, 2022. *Рішення сесії Ямницької сільської ради* [online] Доступно: <https://yamnytsya-otg.if.ua/vii-demokratychno-sklykannya/> [Дата звернення 28 листопада 2022].

Стаття надійшла 02.02.2023

